

Prof. dr hab. dr h.c. Marek Konopczyński
Uniwersytet w Białymstoku

Recenzja rozprawy doktorskiej
Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności.
Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu
autorstwa
Magdaleny Bieli-Cywki

Z dużym zainteresowaniem przystąpiłem do czytania rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Bieli-Cywki a zatytułowanej: Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu. Moje zainteresowanie było spowodowane dwoma faktami.

Po pierwsze, w polskiej literaturze przedmiotu mało miejsca poświęca się przestępczości kobiet a prawie wcale ich parametrom tożsamościowym oraz uwarunkowaniom ich powstawania. Dlatego też rozprawa doktorska wydała mi się z tego względu szczególnie interesująca.

Po drugie, Promotorką doktoratu jest Prof. dr hab. dr h. c. Agnieszka Gromkowska-Melosik, ceniona i uznana teoretyczka i badaczka problemów tożsamości kobiet oraz Autorka wielu znakomitych prac poświęconych temu problemowi.

Uznałem, że połączenie wybitnych kompetencji Promotorki z bardzo ciekawym naukowym i społecznym doświadczeniem Jej podopiecznej- Autorki doktoratu- pozwoli mi na ciekawą i inspirującą lekturę rozprawy doktorskiej.

I muszę przyznać, że się nie zawiodłem.

Rys biograficzny

Magdalena Biela-Cywka w 2013 roku rozpoczęła studia na Wydziale Prawa i Administracji UAM na kierunku prawo. Zdecydowała się też pogłębić swoją wiedzę z zakresu resocjalizacji i rozpoczęła studia na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza na kierunku pedagogika spec. resocjalizacja.

W 2017 roku obroniła pracę licencjacką pt. „Prawa więźnia w polskim systemie prawnym” napisaną pod kierunkiem dr Hanny Karaszewskiej na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Po ukończeniu studiów I stopnia, w okresie wakacyjnym odbyła praktykę absolwencką w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich w Zespole ds. Wykonywania Kar. Praktyka ta została oceniona celująco. Podczas pobytu w Warszawie oprócz odbywania ww. praktyk podjęła działania wolontariackie w Stowarzyszeniu Penitencjarnym Probacja.

W 2017 roku rozpoczęła studia II stopnia na kierunku pedagogika spec. resocjalizacja z elementami kryminologii na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Studia te ukończyła obroną pracy magisterskiej pt. „Rola matki w życiu skazanych kobiet odbywających karę pozbawienia wolności w Domu Matki i Dziecka przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu” napisaną pod kierunkiem naukowym prof. UAM dr hab. Agaty Matysiak-Błaszczyk.

W latach 2016-2019 Doktorantka otrzymywała Stypendium Rektora UAM w Poznaniu dla najlepszych studentów. Jest również dwukrotną laureatką Nagrody Dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych za działalność w Kole Naukowym Penitencjarystyki „Ex Lege” WSE UAM.

W trakcie studiów Magdalena Biela-Cywka podejmowała szereg działań o charakterze naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym. Przez trzy lata studiów pełniła funkcje Prezesa Koła Naukowego Penitencjarystyki „Ex Lege” działającego przy Zakładzie Penitencjarystyki na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Ponadto była koordynatorem współpracy z Kołem Naukowym Pedagogiki Resocjalizacyjnej „Dwa Światy” działającym w Uniwersytecie Opolskim oraz Małopolskim Stowarzyszeniem „Probacja”.

W obszarze dydaktyczno-pedagogicznym Doktorantka podejmowała działania o charakterze edukacyjnym w Domu Matki i Dziecka Zakładu Karnego w Krzywańcu, Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Pobiedziskach, Areszcie Śledczym w Poznaniu oraz Zakładzie Karnym w Rawiczu.

Swoją wiedzę poszerzała biorąc udział w seminariach i konferencjach naukowych poświęconych zagadnieniom wykonywania kary pozbawienia wolności, zarówno jako słuchacz jak i prelegent.

Magdalena Biela-Cywka starała się doskonalić swoje umiejętności dydaktyczne, czego wyrazem było przygotowanie i przeprowadzenie warsztatów pt. „Praca z negatywnymi myślami- rozwiązywanie problemów i budowanie planu” na Pol’and’Rock Festiwal w strefie Akademii Sztuk Pięknych.

W 2019 mgr Magdalena Biela-Cywka rozpoczęła studia doktoranckie w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych UAM w dyscyplinie pedagogika. Swoje zainteresowania naukowe koncentrowała wokół problemu tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Szczególnie interesują ją kwestie dotyczące pełnienia przez nie tradycyjnych i nietradycyjnych ról płciowych, ich aspiracji i planów życiowych w obszarach: prywatnym (matka i żona) oraz publicznym.

W trakcie kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Doktorantka pełniła funkcję Pełnomocniczki XV Kadencji Zarządu Krajowej Reprezentacji Doktorantów ds. dydaktyki i jakości kształcenia. W 2020 roku ukończyła certyfikowany kurs Gender and Intersectionality organizowany przez University of Iceland.

Mgr Magdalena Biela-Cywka pełni obecnie funkcję sekretarza dwóch czasopism naukowych: Studia Edukacyjne oraz Journal of Gender and Power wydawanych przez Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest również współorganizatorem i uczestnikiem konferencji naukowych na poziomie uniwersyteckim i międzynarodowym.

Doktorantka brała udział m.in w webinarze oraz dyskusji organizowanej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, podczas którego poruszony został temat- więźniów w stanie paliatywnym w zakładach karnych. Uczestniczyła także w trzydniowym seminarium naukowego poświęconego badaniom mediów społecznościowych prowadzonym przez prof. Emilia Smolak-Lozano (Universidad de Malaga) i Brand24.

Od pierwszego roku kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych mgr Magdalena Biela-Cywka prowadzi zajęcia dydaktyczne. Jest też założycielką oraz opiekunem naukowym Studenckiego Koła Naukowego Pedagogiki Kultury Popularnej WSE UAM. Organizowała ze studentami spotkania w formie stacjonarnej oraz on-line.

Spotkania obejmowały różnorodną tematykę oscylującą - bezpośrednio i pośrednio - wokół zagadnień z zakresu kultury popularnej i przemian współczesności. Obejmowały obszary tematyczne stricte dotyczące popkultury, jak również dotyczące różnorodnych reperkusji wynikających z jej powszechnej obecności w XXI wieku i znaczenia w świecie dzieci i młodzieży.

W roku akademickim 2021/2022 została nominowana w Akademickim Plebiscycie Złote Serce Pedagoga przez studentów i studentki Wydziału Studiów Edukacyjnych w pięciu kategoriach: „Ikona stylu”, „Wizjoner edukacji”, „Mistrz mediów”, „Pro studencka dłoń”, „Kopalnia złotych myśli”.

Doktorantka angażuje się również w działalność popularyzującą naukę. Dwukrotnie została laureatką konkursu Kowadło 2.0. Zorganizowała wówczas Seminarium Naukowe „W stronę popkultury” oraz „Łączy nas piłka”. Magdalena Biela-Cywka pełni również funkcję Opiekunem w Fundacji Sieć Przyjaciół Zdrowia Psychicznego od początku jej istnienia (2019 r.). Doktorantka angażuje się w organizację szkoleń w ramach Sieci Przyjaciół Zdrowia Psychicznego- oddolnego systemu pomocy rówieśniczej, mającego na celu zapewnienie niezbędnego wsparcia każdej osobie zmagającej się z problemami zdrowia psychicznego.

Ponadto od 2018 roku Doktorantka jest wolontariuszką w Ośrodku dla Bezdomnych nr 1 w Poznaniu w którym m.in pomagała prowadzić zajęcia z zakresu terapii zajęciowej dla mieszkańców ośrodka, a także prowadziła i koordynowała cykliczne zbiórki żywności oraz odzieży dla pensjonariuszy, którzy doświadczają kryzysu bezdomności.

W kwietniu 2021 roku Magdalena Biela-Cywka nawiązała współpracę z Fundacją Dom Kultury, która oddaje głos osadzonym kobietom w Areszcie Śledczym Warszawa-Grochów. W ramach swojej działalności wspierała działalność fundacji i przeprowadziła zajęcia „kącik prawniczy” odpowiadając na nurtujące skazane kobiety pytania.

W 2020 roku Doktorantka została zgłoszona do Nagrody Prezydenta m.st. Warszawy dla osób młodych działających na rzecz społeczeństwa obywatelskiego im. Tadeusza Mazowieckiego. Jest współorganizatorem oraz członkiem kapituły konkursu na utwór dla dzieci z Ukrainy „W zwykłych słowach wielka MOC”. Wykazuję się także działalnością organizacyjną na rzecz Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM, między

innymi współorganizując Międzynarodową Letnią Szkołę Doktorantów, Konferencje Doktorantów WSE UAM, Festiwal Kultury Studenckiej Kulminacje, Festiwal Nauki i Sztuki.

Mgr Magdalena Biela-Cywka w trakcie czteroletniego kształcenia w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych pełniła również funkcje: członkini Komisji Dyscyplinarnej Odwoławczej Doktorantów UAM, przewodniczącej Poznańskiego Porozumienia Doktorantów, wiceprzewodniczącej Rady Doktorantów UAM, członkini Komisji Dyscyplinarnej Odwoławczej Doktorantów UAM, Członkini Komisji Prawnej Doktorantów UAM, przedstawicielki doktorantów w zespole kwalifikacyjnym podczas rekrutacji do Szkoły Doktorskiej UAM.

Analiza merytoryczna rozprawy doktorskiej

Problematyka, którą podjęła Doktorantka w swojej pracy jest niewątpliwie- co potwierdza także jej rys biograficzny- rezultatem jej zainteresowań badawczych związanych z przestępczością kobiet oraz ich konstrukcjami tożsamości ale zapewne także osobistymi doświadczeniami wynikającymi z pełnienia przez lata funkcji społecznego kuratora sądowego.

Jako absolwentka pedagogiki resocjalizacyjnej, a także studentka prawa oraz prezeska Koła Naukowego Penitencjarystyki „Ex Lege”, przez wiele lat Doktorantka organizowała warsztaty i zajęcia dla kobiet osadzonych w Zakładzie Karnym w Krzywańcu.

Pozwoliło Jej to niewątpliwie na nawiązanie dobrych relacji z osadzonymi kobietami, zdobycie ich zaufania (które było niezbędne na etapie realizacji badań) a także na bezpośrednią obserwację i swobodne rozmowy dotyczące spraw osobistych.

W tytule pracy najistotniejszym jej elementem są konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności – i wydaje mi się, że są one dobrym punktem wyjścia do interesujących badań empirycznych i ciekawych analiz teoretycznych.

Praca doktorska mgr Magdaleny Bieli-Cywki pt. „Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Studium socjopedagogiczne na przykładzie

Zakładu Karnego w Krzywańcu” złożona jest z dwóch zasadniczych części i poświęcona jest problemowi czynników odgrywających znaczącą rolę w konstruowaniu tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności.

Pierwsza z nich zawiera cztery rozdziały, które wyjaśniają najważniejsze pojęcia, teoretyczne oraz zawierają przegląd wybranych koncepcji przestępczości kobiet i rekonstrukcję przepisów wyznaczających prawa przysługujące im podczas odbywania kary pozbawienia wolności

W pierwszym rozdziale Autorka podjęła próbę teoretycznego wprowadzenia w problematykę tożsamości. Rozdział zawiera przegląd definicji tożsamości wraz z przedstawieniem sposobów jej kształtowania.

W rozdziale drugim znajdują się definicje przestępstwa istniejąca na gruncie prawa karnego, opis zjawiska przestępczości kobiet, a także rodzajów przestępstw popełnianych przez kobiety i tendencji w tym zakresie.

Rozdział trzeci poświęcono wybranym koncepcjom wyjaśniającym przestępczość kobiet. Zaprezentowano w nim także zarys dwóch stojących ze sobą w opozycji paradygmatów związanych z postrzeganiem kobiet i kobiecości.

Jednym z nich jest esencjalizm wywodzący się z cech „naturalnych” (biologicznych), drugi natomiast to społeczny konstruktywizm.

Elementy funkcjonowania osób osadzonych oraz ich praw w instytucji totalnej, jaką jest zakład karny opisano w rozdziale czwartym. Obejmuje on zagadnienia związane ze zdefiniowaniem izolacji penitencjarnej, wykonywaniem kary pozbawienia wolności wobec kobiet z wyszczególnieniem środków oddziaływań penitencjarnych, funkcjonowaniem domu matki i dziecka, a także trybem przyjmowania matek z dziećmi.

Część druga pracy jest poświęcona analizie materiału empirycznego. Poprzedza ją opis podstaw metodologicznych badań własnych. W tym fragmencie pracy opisano zastosowaną w badaniach metodę, oraz scharakteryzowano teren, organizację i przebieg badań oraz próbę badawczą.

Następny fragment pracy zawiera w sobie analizę wyników badań własnych autorki, prowadzonych w 2022 roku w Zakładzie Karnym w Krzywańcu. Stanowi on próbę ukazania czynników mających znaczenie w kształtowaniu się tożsamości kobiet

odbywających karę pozbawienia wolności. które odbywają karę pozbawienia wolności w Krzywańcu.

Zaprezentowane, uzyskane w toku badań wyniki, pozwalają poznać wizję własnej osoby skazanych kobiet z uwzględnieniem przeszłości, motywacji i sposobu popełnienia czynu karalnego, aspiracji edukacyjnych i zawodowych, wraz z zaplanowaną strategią funkcjonowania po opuszczeniu zakładu karnego.

Na końcu tej części znajduje się podsumowanie badań wraz z ogólnymi wnioskami, wynikającymi z przeprowadzonego rozeznania empirycznego.

Ten fragment pracy zawiera podział na 6 głównych obszarów analizy: rodziny pochodzenia, doboru partnerów życiowych, macierzyństwa, problemy uzależnień i zachowań ryzykownych, pobytu w zakładzie karnym oraz planowanej przyszłości.

W pracy znajdują się ponadto: bibliografia, spis fotografii i schematów. Wybrany temat został podyktowany niewątpliwie zainteresowaniami autorki a przeprowadzone badania umożliwiły konfrontację dotychczasowych doświadczeń zawodowych jako kuratora sądowego oraz wolontariuszki w zakładzie Karnym z wiedzą teoretyczną i rzeczywistością empiryczną, jaka wyłoniła się z badań.

Odpowiedzi na postawione w rozprawie doktorskiej Magdaleny Bieli-Cywki pytania: kim są w rozumieniu tożsamościowym i kulturowo-społecznym kobiety odbywające karę pozbawienia wolności, jakie czynniki miały wpływ na popełnienie przez nie czynu karalnego, jak wygląda i funkcjonuje więzienie dla kobiet, należą do kluczowych zagadnień analizowanej pracy. Trudno się nie zgodzić z Doktorantką, że postępujące zmiany kulturowe, społeczne i ekonomiczne mocno komplikują odpowiedź na te pytania.

Dokonane analizy teoretyczne i ustalenia empiryczne zawarte w rozprawie doktorskiej skłaniają do pogłębionych refleksji nad kwestią tożsamości skazanych kobiet w kontekście ich biografii, podjętych decyzji i przekonania o konstruowaniu własnej codzienności oraz parametrów tożsamościowych.

Jak wynika z analizy wyników badań empirycznych- z jednej strony osoby badane były przekonane o własnej sprawczości i kierowaniu własnym życiem- z drugiej zaś jednak za kształt swojego życia obarczały rodzinę, bliskie osoby lub zbieg nieszczęśliwych wydarzeń.

Wszystkie jednak chciały zmienić swoje życie i dokonywały mniej lub bardziej pogłębionych refleksji nad tym, co się w ich życiu wydarzyło.

Dostępne w literaturze przedmiotu wyniki badań dotyczące osób osadzonych w zakładach karnych skupiają się głównie na warunkach socjalno-bytowych i programach resocjalizacyjnych. Mgr Magdalena Biela-Cywka w swojej pracy wyszła poza te opisy i spróbowała pokazać indywidualne historie kobiet skazanych na karę pozbawienia wolności i odbywające tę karę w więzieniu.

Zamierzeniem badawczym Autorki było ukazanie refleksji skazanych kobiet nad własnym życiem oraz obecną sytuacją osadzenia w zakładzie karnym. W pracy ukazane są sytuacje obiektywne warunki ich życia ale również subiektywne odczucia izolowanych kobiet, ich plany i marzenia dotyczące elementów biograficznych i probabilistycznych, a także wyobrażeń jak potoczyłaby się ich życie w odmiennych warunkach socjalizacyjno-wychowawczych i socjokulturowych, w jaki sposób widzą swoje miejsce, a także swoją rolę w społeczeństwie, jak oceniają swoje dotychczasowe życie, jakie strategie przyjmowały w życiu codziennym i podczas popełnienia czynu przestępczego, a także jakie mają potrzeby i preferencje w życiu codziennym- zarówno na wolności, jak i w zakładzie karnym, czy ważna jest dla nich kobiecość, rola matki i żony i czy ma ona znaczenie w konstruowaniu tożsamości.

W rozdziale I, II i III zostały przedstawione i uzasadnione wybory podstawowych dla pracy pojęć teoretycznych, dzięki którym możliwe było wstępne zarysowanie problematyki badawczej. Warto w tym miejscu wspomnieć, że przez lata o przestępczości kobiet myślano przede wszystkim w kategoriach teorii biologicznych i psychologicznych a dopiero od drugiej połowy XX wieku dokonana się znaczna reorientacja w tej kwestii. Badacze zaczęli zwracać uwagę na determinanty przestępczości kobiecej o charakterze społecznym, kulturowym i ekonomicznym.

Dlatego w pracy Autorka zwróciła uwagę na rekonstrukcje koncepcji oraz teorii, które dotyczą przestępczości kobiet. Jak wskazuje mgr Magdalena Biela-Cywka w rozdziale III i IV -na przestępstwa kobiet należy patrzeć przez pryzmat wielu czynników, dlatego opisanie wszystkich czołowych koncepcji związanych z badanym zjawiskiem jest zabiegiem koniecznym –stąd szczegółowa analiza koncepcji kryminologii feministycznej.

W tym kontekście trafny wydaje się wybór przez Doktorantkę koncepcji Freudy Adler, zgodnie z którą im większe możliwości mają kobiety i im bardziej słabnie tradycyjny ich wizerunek związany z obszarem prywatnym, tym większe jest prawdopodobieństwo wzrastającej tendencji udziału kobiet w przestępstwach dotychczas zdominowanych przez mężczyzn, a w szczególności związanych z przemocą.

Również odwołanie się Doktorantki w pracy do koncepcji wiktyimizacji, która definiuje kobietę- przestępczynię również jako ofiarę przestępstwa, jest ze wszech miar uzasadnione.

Przedstawione w pracy doktorskiej koncepcje teoretyczne pozwoliły na uzyskanie przez czytelnika wiedzy wykraczającej poza zinternalizowane stereotypy postrzegania przestępczości obu płci i dlatego zawarte treści merytoryczne w omawianych rozdziałach należy ocenić wysoko.

Przedmiotem rozdziału VI jest analiza uzyskanych informacji pochodzących z wywiadów. Wyłonił się z niej jak podaje Autorka „obraz zbiorowej tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności”.

Stwierdzenie to nasuwa u recenzenta wątpliwość natury merytorycznej. Czy istnieje kategoria „zbiorowej tożsamości” i czy można w ten sposób definiować problem tożsamości? Wydaje się, że to stwierdzenie ma charakter raczej literacki a nie naukowy.

Autorka pracy przyjęła w badaniach podejście jakościowe, z którego wynikają konsekwencje metodologiczne i interpretacyjne. Celem badań było pozyskanie wiedzy na temat tego, jak kobiety skazane na karę pozbawienia wolności postrzegają swój pobyt w zakładzie karnym oraz jak konstruują istotne komponenty tożsamości (role społeczne, zawodowe i rodzinne).

Główny przyjęty przez mgr Magdalenę Bielę-Cywkę mnie problem badawczy brzmi: Jak kobiety odbywające karę pozbawienia wolności postrzegają swoje role społeczne, zawodowe i rodzinne?

Autorka badań wyróżniła pięć problemów szczegółowych: jak uczestniczki badań postrzegają przyczynę swojej obecnej sytuacji społecznej (pobyt w zakładzie karnym), jak uczestniczki badań postrzegają rolę edukacji w życiu człowieka, jak uczestniczki badań postrzegają rolę rodziny w kształtowaniu tożsamości, jak uczestniczki badań

postrzegają własną kobiecość, jak uczestniczki badań postrzegają pobyt w zakładzie karnym.

Zarówno problem główny, jak i problemy szczegółowe zawarte w pracy odwołują się do części teoretycznej a więc są dobrze merytorycznie uzasadnione.

Badania przeprowadzone zostały w Zakładzie Karnym w Krzywańcu. Dobór próby badawczej miał charakter celowy a kobiety zostały zapewnione, że badania będą w całości anonimowe, co znaczy, że informacje podane przez nie informacje pozwolą na zidentyfikowanie.

Dla osadzonych, które wyraził zgodę na wykonanie fotografii tatuaży, biżuterii, makijażu zostały przygotowane indywidualne zgody pisemne. Udział osadzonych kobiet był dobrowolny i bezpłatny, o czym poinformowano rozmówczynie po przedstawieniu celów badań, a przed ich rozpoczęciem.

W badaniu udział wzięło 14 kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Analiza zebranego materiału badawczego skłoniła Doktorantkę do przyjęcia kilku wniosków. Zasadnicza większość rozmówczyń pochodziła z rodzin ryzyka w których występowały problemy. Tylko sześć spośród wszystkich uczestniczek badań opowiadając o swoim dzieciństwie, domu rodzinnym i relacjach z najbliższymi stwierdziła, że był to szczęśliwy okres w ich życiu.

Kolejne uczestniczki badania wyznały, że były ofiarami przemocy fizycznej ze strony członków rodziny. Z odnotowanych wypowiedzi wynika, że rozmówczynie nie miały zapewnionego poczucia bezpieczeństwa. Skutki te niewątpliwie są odczuwalne w ich dorosłym życiu. Respondentki wychowywały się w rodzinie z problemami alkoholowymi, częstokroć osobami uzależnionymi od alkoholu były osoby z którymi mieszkały.

Ze wspomnień do których odnosiły się podczas badań, można wywnioskować, że skazane cierpią z powodu deficytów emocjonalnych spowodowanymi brakiem więzi z rodzicami. Rodzice respondentek cechowała niezaradność życiowa, nisko kompetencje społeczno-wychowawcze. Kobiety podkreślały, że brakowało im wsparcia z ich strony.

Pierwsze konflikty w które skazane popadały w wieku szkolnym, jak same uważają, miały na celu zwrócenie na siebie uwagi rodziców. Częstokroć czuły się odrzucone i samotne. Warto zwrócić uwagę na to, że wypowiedzi kobiet są do siebie podobne, przez

co nasuwa się refleksja- kobiety dorastające w dysfunkcyjnym środowisku nie miały szansy na doświadczenie innego życia. Charakterystycznym elementem przeprowadzonych badań były wypowiedzi w których skazane kobiety racjonalizowały doświadczoną krzywdę.

Sześć respondentek weszło w rolę sprawcy przemocy w dorosłym życiu. Dwie zostały skazane za groźby karalne. Najczęściej kobiety utrzymywały kontakt ze swoimi rodzicami mimo, że nie wywiązywali się oni ze swojej roli. Zaledwie kilka skazanych kobiet wskazywało na kontakt z rodzeństwem, co wskazuje, że więź ta nie jest silna.

Jedenaście rozmówczyń pozostaje w związkach partnerskich (4 formalnych, 9 nieformalnych). Jedna z respondentek zawarła związek małżeński w zakładzie karnym, dwie są w trakcie przygotowań. Można zatem zauważyć, że kobiety dążą do sformalizowania związku. Wszystkie trzy rozmówczynie, wychodzą za mąż, za mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności, których poznały w zakładzie karnym. Analizując zebrany materiał można wywnioskować, że rozmówczynie w większości wchodziły w relacje z wieloma niewłaściwymi partnerami.

Sześć rozmówczyń stało się ofiarą przemocy fizycznej i psychicznej ze strony swoich partnerów. Pięć kobiet zadeklarowało, że popełniło przestępstwo wraz z partnerem i wzięło winę na siebie, chcąc w ten sposób okazać im lojalność, wierność i miłość. Cztery uczestniczki badania związało się z mężczyzną uzależnionym od alkoholu i środków psychoaktywnych.

Ponadto byli partnerzy osadzonych kobiet borykali się z problemami bezrobocia, przestępczości, problemami finansowymi i długami. Dwie z rozmówczyń zostało pozostawionych przez partnerów podczas odbywania przez nie kary pozbawienia wolności. Jedna z kobiet jak podała została zdradzona przez męża, który związał się z jej kuzynką. Druga rozmówczynie zawarła związek małżeński w więzieniu ze skazanym, który po odbyciu kary napisał do niej list, że związał się z inną kobietą i zerwał kontakt. Z ich wypowiedzi wynika, że będąc w tych relacjach były one poniżane, czuły się nieatrakcyjnie, a ich samoocena i poczucie własnej wartości była obniżona.

Cztery uczestniczek badania oświadczyło, że związek w którym pozostaje jest satysfakcjonujący. Partner troszczy się o nie, przyjeżdża na widzenia, przelewa pieniądze na wypiski, pisze listy. Jedna z respondentek z dumą wspomniała, że mimo

to, iż przebywa w zakładzie karnym, jej partner jest o nią zazdrosny. Można wywnioskować, że pomiędzy nimi, a partnerami występuje silna więź emocjonalna. Rozmówczynie zwracały uwagę na to, że ich partnerzy są opiekuńczy, odpowiedzialni za rodzinę, a one czują się kobieco i wartościowo.

Dwie z badanych kobiet urodziły dziecko w izolacji więziennej, było to jednocześnie ich pierwsze dziecko. Kobiety, gdy trafiły do zakładu karnego nie wiedziały, że są w ciąży. Trzy respondentki odbywają karę pozbawienia wolności wraz z dzieckiem.

Skazane podkreślały, że odbywanie przez nie kary pozbawienia wolności wraz z dzieckiem jest dla nich podtrzymaniem przy życiu. Jedna z rozmówczyń oświadczyła, że nie otrzymała zgody Sądu na odbywanie kary wraz z dzieckiem. Uczestniczki badania deklarowały, że dzieci pochodzą z wielu związków. Tylko jedna z moich rozmówczyń nie była matką.

Dziewięć kobiet jest matką posiadająca więcej niż jedno dziecko, pięć kobiet ma ograniczone prawa rodzicielskie, a dwie jest całkowicie pozbawionych praw rodzicielskich. Wynika z tego, że sytuacja prawna dzieci, które przebywają w pieczy jest zróżnicowana.

Jedna rozmówczyni utrzymuje kontakt z synem, który również odbywa karę pozbawienia wolności. Trzech rozmówczyń dzieci nie wiedzą, że odbywają karę pozbawienia wolności. Kobiety chcą w ten sposób zapobiec ich stygmatyzacji wśród rówieśników i nauczycieli. Osiem kobiet utrzymuje kontakt telefoniczny ze swoimi dziećmi. Sześć małych dzieci osadzonych przebywa w pieczy zastępczej u rodziców rozmówczyń. Jedno z dzieci zostało adoptowane i osadzona nie ma wiedzy o jego dalszych losach. Jedna z rozmówczyń w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności została babcią.

Na występowanie uzależnienia od alkoholu środków psychoaktywnych wskazało pięć kobiet, a na uzależnienie od alkoholu dwie. Kobiety swobodnie opowiadały o pierwszych doświadczeniach z narkotykami, a także dalszym, pogłębiającym się uzależnieniu. Jedna z kobiet przyznała się do przemycenia heroiny na oddział mieszkalny w zakładzie karnym, przez co została zdegradowana z oddziału półotwartego na zamknięty.

Respondentki handlowały narkotykami. Jedna z nich miała plantację marihuany- jak podała na własny użytek. Cztery kobiety handlowały heroiną, metadonem, marihuaną, amfetaminą. Zwrócić uwagę należy na fakt, iż narkotykami handlowały kobiety w przedziale wiekowym 24-29 lat.

Dwie skazane popełniła przestępstwo pod wpływem alkoholu. Ich wypowiedzi potwierdziły tezę, że przemoc związana jest z nietrzeźwością. Niemniej jedna z nich negowała występowanie u siebie uzależnienia.

Dwie z rozmówczyń zadeklarowało, że były zmuszane do zażywania narkotyków przez swoich partnerów. W świetle przeprowadzonych badań wyłania się obraz kobiet uzależnionych od środków psychoaktywnych i alkoholu.

Każda z rozmówczyń bez względu na długość odbywanej kary pozbawienia wolności ma plany i wizję swojego przyszłego życia po opuszczeniu zakładu karnego. Można je podzielić na kilka aspektów życiowych. Większość kobiet za główny cel po opuszczeniu zakładu karnego wyznacza odbudowanie więzi z dzieckiem i nadrobienie straconego czasu.

Skazane, których dzieci znajdują się w pieczy zastępczej deklarują chęć ich odzyskania. Z kolei rozmówczynie, które nie pozostawały w związkach partnerskich, deklarują, iż w najbliższych latach nie zamierzają się wiązać z żadnym mężczyzną mając trudne doświadczenia z relacji partnerskich przed osadzeniem w zakładzie karnym.

Respondentki, które nie posiadają swojego mieszkania lub nie mogą wrócić do poprzedniego miejsca zamieszkania, zamierzają w pierwszej kolejności wynająć mieszkanie lub zwrócić się o pomoc do opieki społecznej. Zdają sobie sprawę, że będzie to najtrudniejszy krok, po opuszczeniu jednostki penitencjarnej. Obawiają się również trudności w znalezieniu legalnej pracy zarobkowej, która pozwoli im na wynajęcie mieszkania i godne życie.

Lęk ten prawdopodobnie spowodowany jest faktem, że nie mają doświadczenia zawodowego lub nigdy wcześniej legalnie nie pracowały, a także stygmatyzacją społeczną, której doświadczają osoby karane. Dwie skazane po opuszczeniu zakładu karnego zamierzają udać się na zamknięty oddział leczenia odwykowego. Obawiają się,

że po opuszczeniu zakładu karnego mogą wpaść w nieodpowiednie towarzystwo, które nakłoni je do ponownego zażycia środków psychoaktywnych.

Tylko kilka z badanych kobiet zamierza podjąć dalsze kształcenie po opuszczeniu zakładu karnego. Kobiety deklarowały, że kształcenie to będzie polegało na podjęciu kursów z zakresu kosmetyki, które pozwolą im podjąć pracę zarobkową. Znaczna część rozmówczyń pomimo wykształcenia na poziomie gimnazjum/szkoły zawodowej jest z niego zadowolona.

Trzy kobiety po odbyciu kary pozbawienia wolności zamierzają podjąć kształcenie na poziomie wyższym a jedna osadzona zadeklarowała, że uczestniczyła w kursach podnoszących kompetencje które odbywały się w zakładzie karnym.

Dziewięć rozmówczyń odbywało karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Na pytanie w jaki sposób znoszą karę pozbawienia wolności, odpowiadały, że jest dla nich dolegliwa pod kątem posiadania prywatnych rzeczy oraz kontaktu z rodziną.

Kobiety podawały, że nie liczą na przedterminowe zwolnienie. Są raczej świadome, że karę odbędą w całości. Rozmówczynie często stawiały siebie w roli ofiary. Za przyczynę odbywania przez nie kary pozbawienia wolności podają inne osoby.

Właściwie każda osadzona deklaruje, że pozostaje w dobrych relacjach ze współosadzonymi, jednak nie planują znajomości podtrzymywać po opuszczeniu zakładu karnego. Część skazanych podała, że zwierza się koleżance z celi, prosi o radę czy pomoc. Jednak w większości deklaruje, że są ostrożne w wymianie czy pożyczaniu przedmiotów lub jedzenia.

Znaczna część rozmówczyń podała, że nie ufa personelowi służby więziennej i stara się o swoich problemach nie rozmawiać z oddziałowymi, wychowawcą i psychologiem. Kobiety mówiąc o swojej kobiecości podawały, że wykonują sobie pełny makijaż w celu poprawy humoru i poczucia się jak na wolności.

Największym problemem dla respondentek jest łaźnia, z której mogą korzystać dwa razy w tygodniu. Kobiety informowały, że nie każda z osadzonych kobiet potrafi zadbać o higienę osobistą, co staje się problematyczne szczególnie w okresie letnim.

W celu poprawy nastroju oraz zabicia czasu kobiety ćwiczą w celach mieszkalnych. Jak podają widzą efekty swojej pracy fizycznej. W taki sposób starają się dbać o swoje ciało. Do ćwiczeń używają obciążen wykonanych np. z butelek z napojami. Aby czuć

się bardziej komfortowo, w miarę możliwości dekorują cele. Wieszają zdjęcia na ścianach, wykonują papierowe dekoracje np. kwiaty.

Respondentki deklarują, że problematyczny jest dla nich rygor posiadania niewielkiej ilości ubrań w celi. Przyczynia się to do wykonywania przez nie często prania ręcznego, co źle wpływa na kondycję ich skóry na rękach oraz paznokci.

Skazanym kobietom brakuje również ich ulubionych perfum. Proszą wówczas najbliższych by po otrzymaniu talonu odzieżowego, wysyłali im odzież perfumowaną ich ulubionymi zapachami. Co jak podają znacząco wpływa na ich poczucie kobiecości, a także pozwala uciec myślami od pobytu w zakładzie karnym.

Z badań wyłania się obraz, że resocjalizacja badanych kobiet ma charakter przedmiotowy a nie podmiotowy. Wychowawcy dobierają sobie programy resocjalizacyjne, które następnie realizują, nie konsultując tego z osadzonymi kobietami, co skutkuje brakiem wiary skazanych w sens i skuteczność zabiegów resocjalizacyjnych.

Przedstawione przez Doktorantkę opisy i analizy badań stanowiły dla niej podstawę do sformułowania postulatów dla praktyki pedagogicznej, dotyczących wprowadzenia zajęć na terenie jednostek dotyczących zapoznania skazanych z funkcjonowaniem jednostek pomocowych.

Zawarte w pracy doktorskiej ustalenia dotyczące definiowania konstruowania parametrów tożsamości badanych kobiet uzasadniają tezę, że wpływ na ich losy na każdym etapie ich życia ma pierwsze środowisko socjalizacyjno-wychowawcze jakim jest rodzina. W przypadku respondentek była to najczęściej rodzina dysfunkcyjna z problemem alkoholowym i przemocowym.

Przedstawione w pracy rozważania ukazują ogromną złożoność problematyki związanej z funkcjonowaniem kobiet będących sprawczyniami przestępstw zarówno w sensie obiektywnych sytuacji i zdarzeń jak i ich subiektywnych odczuć.

Oczywiście należy pamiętać, że zgodnie z przyjętą metodologią badawczą wyniki badań i wnioski z nich płynące odnoszą się wyłącznie do badanej próby i nie upoważniają do szerszych uogólnień.

Nie mniej jednak uzyskane rezultaty badawcze wyznaczają kierunek do podjęcia dalszych poszukiwań teoretycznych i empirycznych i mogą stanowić cenne źródło poznania dla praktyki resocjalizacyjnej.

Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę wysoką jakość potwierdzoną oceną merytoryczną rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Bieli-Cywki pt. „Konstrukcje tożsamości kobiet odbywających karę pozbawienia wolności. Studium socjopedagogiczne na przykładzie Zakładu Karnego w Krzywańcu”, stwierdzam, że spełnia ona wszelkie kryteria przewidziane dla rozpraw doktorskich i wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Bieli-Cywki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie ze względu na wysoki poziom pracy doktorskiej i jej wkład w rozwój współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej wnioskuję o jej wyróżnienie.

Prof. dr hab. dr h.c. Marek Konopczyński

Warszawa-Białystok, 19.07.2023